

Od njive do stola, ali i do novčanika

Motivacija uzgajivačima istarskog goveda, da od skrbi za po tek nekoliko grla evoluiraju k većim uzgojnim brojkama, moguća je jedino kroz ekonomsko-financijske pokazatelje

PAZIN -

Projekt trajne zaštite istarskog goveda od 2006. godine provodi Agencija za ruralni razvoj Istre (AZRRI) s mnogim drugim partnerima, među kojima izdvajamo nositelje »primarne proizvodnje« - stočare okupljene u Savezu uzgajivača istarskog goveda (SUIG), nositelje znanstvene nadgradnje - Agronomski fakultet u Zagrebu, te partnerske agencije i ustanove iz Italije. One već desetljećima uspješno spašavaju apeninske autohtone pasmine goveda chianina, marchigiana, romagnola, maremmiana i podolica od izumiranja.

AZRRI je ovim projektom uskočio u kritično vrijeme, kada se pokazalo da sustav državnih potpora nije dovoljan da bi se ova istarska autohtona pasmina goveda doista spasila od izumiranja, već da je u bavljenje njome nužno unijeti element ekonomske isplativosti. Ta bi se isplativost - krajnji cilj projekta - trebala odražavati u povoljnosti uzgoja, rasploda, tova i plasmana mesa istarskog goveda kao osebujnog gastronomskog brenda, a polazna veličina za proračunavanje te isplativosti je cijena mesa istarskog goveda, koja bi trebala biti (barem) 30 posto veća od cijene »obične« govedine.

Kada je 1989. godine SUIG počeo spašavati pasminu istarskog goveda, u cijeloj je Istri bilo pobrojano manje od stotinu rasplodnih grla. Petnaestak godina kasnije, 2004. i 2005., evidentirano je 270 rasplodnih grla, da bi godinu dana kasnije (kada su smanjeni državni poticaji!) populacija pala na 240 rasplodnih grla. U 2007., godini razvoja AZRRI-jevog projekta i uvođenja novih poticaja, taj broj raste na 360 grla, a prošle je godine, kad se projekt već razmahao i meso istarskog goveda već naveliko ušlo u promet, dostigao šest stotina! AZRRI-jev operativni cilj, kao orijentir, odnosno buduća prijelomnica nakon koje bi čista ekonomska motivacija trebala dalje vući reproduktivni proces, jest dostići populaciju od dvije tisuće rasplodnih grla istarskog goveda, od čega bi stotinjak bilo smješteno u AZRRI-jev buduću centar za regionalno-ruralni razvoj na Gortanovom brijegu kraj Pazina, a sve ostalo - kod kooperanata.

Donja granica isplativosti - 30 krava

Bolja motivacija uzgajivača istarskog goveda da od skrbi za po nekoliko primjeraka što ih drže više kao kućne ljubimce i radi očuvanja obiteljske tradicije (od 111 članova SUIG-a njih 60 posto ima jedva do tri grla na svom imanju) evoluiru k većim uzgojnim brojkama moguća je jedino kroz ekonomsko-financijske pokazatelje. U sklopu AZRRI-jevog projekta izrađene su i takve računice, u koje su uračunate i svi raspoloživi državni i regionalni poticaji te troškovi uzgoja i proizvodnje, kao i prodajne cijene žive vage goveda raznih uzrasta. Pokušajmo složiti i sagledati tu računicu.

Baza AZRRI-jevih računica je posjedovanje, odnosno uzgoj ekonomskog minimuma od 30 rasplodnih krava kod jednog vlasnika, a s prihodne strane, prvu stavku čine poticaji, koji se na taj broj grla, s raznih osnova, mogu dobiti u ukupnom iznosu od 228.000 kuna. Tu su uključeni državni poticaji od po 3.000 kuna po grlu za držanje rasplodnih primjeraka goveda te još 1.500 po grlu ugrožene pasmine; zatim državni poticaj od 3.000 kuna za svako oteljeno tele i županijski poticaj od po 600 kuna po rasplodnom grlu. S takvom osnovom moguća su dva oblika sudjelovanja u AZRRI-jevom projektu. Prvi je otkup teladi starosti najmanje šest mjeseci i težine najmanje 200 kilograma, a u tom slučaju AZRRI uzgajivaču plaća pola visine državnog poticaja ako uzgajivač na to ne ostvari pravo. Ako uzgajivač zadrži tele u vlastitom tovu, AZRRI-ju može prodati june staro 20-24 mjeseca minimalne težine od 550 kilograma te tako dobiti i puni poticaj za tele od 3.000 kuna te dodatni poticaj za tov junadi od 1.800 kuna po grlu. Kada se zbroje svi ostvarivi poticaji i otkupna cijena koju AZRRI nudi, moguća godišnja zarada farme s 30 krava iznosi 523.000 kuna.

U AZRRI-ju su izračunali i troškove ovakve proizvodnje. Za hranu bi uzgajivač trebao potrošiti 120.000 kuna za krave i još 110.000 za junad, ukoliko hranu kupuje, a ukoliko je sam proizvodi, ovaj bi trošak trebao biti puno manji. Dodatnih 50.000 kuna uračunato je u troškove rada mehanizacije, a godišnja bruto cijena rada na farmi tih dimenzija (računa se da bi uz štale bilo potrebno imati i minimalno 30 hektara poljoprivrednog zemljišta) procijenjena je na 180.000 kuna, uz jednu stalno angažiranu ili zaposlenu osobu, ili više njih na povremenoj ispomoći.

Računica obećava profit

Naravno, ove se brojke odnose na opremljeno poljoprivredno gospodarstvo koje već ima izgrađenu štalu, mehanizaciju i druge uvjete za početak rada; ako ih nema, onda u početak poslovanja treba uračunati troškove kredita i nabave opreme.

Kad se sve zbroji, trošak uzgoja 30 krava pasmine istarskog goveda iznosi 460.000 kuna, što uz ranije spomenuti proračunati prihod od 523.000 kuna daje godišnji čisti profit od 57.000 kuna. Ako je uzgajivač uključen u projekt, sve laboratorijske pretrage, praćenje genetike, kemijske analize i kontrole kvalitete idu na trošak AZRRI-jevog centra, a ti se poslovi namjeravaju financirati iz međunarodnih programa ili, ako oni izostanu, iz drugih izvora, ali ne na teret uzgajivača.

Unatoč tako jasnoj i teoretski prilično motivirajućoj računici, u AZRRI-ju još ne mogu reći kada bi cilj od 2.000 rasplodnih grla istarskog goveda mogao biti dostignut jer sve ovisi o tržišnoj potražnji za mesom istarskog goveda. Brojne marketinške akcije u minule tri godine usmjerene su k povećanju i provociranju te potražnje, a njihovi su rezultati, unatoč još uvijek minimalnim količinama, u stalnom porastu. Naglasimo da do 2006. godine meso istarskog goveda kao tržišna ili gastronomska činjenica - nije postojalo; uzgajivači su svoju telad ili junad prodavali mesarima kao »bezimenu« govedinu. Te 2006. AZRRI je obavio prvih pet pokusnih klanja, čime je dobiveno 2.000 kilograma čistog, odnosno iskoristivog mesa, u vrijednosti od 140.000 kuna prema usvojenoj cijeni od 70 kuna po kilogramu. Te i sljedeće godine meso je korišteno uglavnom u pokusima, analizama i prvih nekoliko prezentacija, a pokazani interes javnosti doveo je do blagog povećanja u 2007. godini - iz osam klanja u toj godini dobiveno je 3.000 čistog mesa, vrijednog 210.000 kuna, koje je, osim za znanstvene projekte, prvi put plasirano i u neposrednu prodaju zainteresiranim ugostiteljima. Već 2008. dolazi do bitnih pomaka - iz 18 klanja dobiveno je sedam tona mesa vrijednog 490.000 kuna, a za ovu se godinu planira čak 60 klanja, čime se kani dobiti 16 tona mesa prometne vrijednosti od 1,1 milijun kuna. Od toga se 12 tona kani plasirati kao meso, a četiri će se preraditi u salame i druge proizvode čije je osmišljavanje u tijeku.

Uspjeh ovisi o potražnji mesa

Rast je očigledan, ali s obzirom na to da je od sveukupne količine mesa barem jedna trećina iskorištena za znanstvena istraživanja i za promocije, projekt je, što se tiče mogućeg prihoda od plasmana mesa, još uvijek u minusu. Da bi se okrenuo u plus, valja prodati još mesa, a za to je potrebno još više rasplodnih i tovnih grla. Ovogodišnja projekcija stanja populacije izgleda ovako: od 600 evidentiranih grla 450 je krava, ako se 80 posto njih oteli, to daje 360 teladi, ako su po spolu pola-pola, proizlazi da se ženska telad ostavlja za daljnju reprodukciju, a muška polovica, 180 grla, ide na klanje, ali većim dijelom još uvijek izvan sustava ovog projekta.

No, neka ovogodišnja populacijska situacija bude model za projekciju željenog cilja od 2.000 rasplodnih grla uključenih u projekt. U tome broju bilo bi, računa se, 1.400 rasplodnih krava, koje daju 1.200 teladi godišnje, od čega je 600 muških i ide na klanje. Uz još 600 drugovrskih grla, koja se u toj godini kolju radi »remonta« stada i raznih drugih razloga, godišnje bi se, kada sustav bude u punoj snazi, klalo ukupno 1.200 grla, što bi davalo 240 tona mesa godišnje, odnosno dvije tone mjesečno. Pomnoženo sa prosječnih 70 kuna po kilogramu, projekt trajne zaštite istarskog goveda donosit će, kada se dostigne planirani kapacitet, 16,8 milijuna kuna godišnjeg prihoda samo od prodaje mesa. Vratimo se na temeljno pitanje: tko će to meso kupovati? Zasad se želi da to budu uglavnom ugostitelji, restorani i agroturizmi, možda i hoteli. Na mesnice i maloprodaju se uglavnom ne računa jer bi se takvim plasmanom narušio smisao ovog projekta i ekskluzivnost brenda u nastajanju. Bitno je da ugostitelji koji kupuju meso istarskog goveda na svojim jelovnicima imaju jasno definirana jela od mesa istarskog goveda. Dosad je takvih bilo, i njihov broj raste, te je realno vjerovati da će ih ubuduće biti još i više. AZRRI je u prvoj godini spomenutog projekta deseterici kupaca prodao 300 kilograma mesa istarskog goveda. Kupci su bili samo iz Istre, neki su to meso kupili smo jednom i više se nisu javljali, no svaki je

početak težak. Sljedeće godine prodano je 1.000 kilograma mesa petnaestorici kupaca iz Istre i Zagreba, a 2008. AZRRI je već imao 25 kupaca kojima je prodao ukupno 5.000 kilograma mesa. U ovoj se godini broj kupaca planira povećati na 50 i prodati im 12 tona mesa te još četiri tone prerađevina. Kako su se, osim direktnih kupaca za AZRRI-jevu robu, već pojavili i distributeri, koji meso istarskog goveda zatim dalje prodaju uglavnom zagrebačkim ugostiteljima, ukupan broj mjesta gdje se nude jela od mesa istarskog goveda već je pomalo i nemoguće pobrojiti. Jela od mesa istarskog goveda trenutno nudi trinaest restorana i osam agroturizama u Istri te po dva restorana u Rijeci i Zagrebu, a pregovori su u tijeku s još desetak ugostitelja.

U ugostiteljskoj ponudi jela od mesa istarskog goveda prevladavaju klasična, već poznata jela s govedinom, no postupno se uvode i ona po posebnim receptima, za koja tek treba stvoriti naviku potrošnje. Učinak radoznalosti svakako je važan za prvo vrijeme stasanja projekta, ne samo zato što se mnogim potrošačima prvi put pruža prilika za kušanje mesa od istarskog goveda, već i zato što se to meso od ostale govedine ne razlikuje samo prema pasmini - ono prolazi i fazu zrenja, od 15 do 40 dana, što mu daje sasvim novu kvalitetu i okus.

AZRRI zasad od uzgajivača nabavlja goveda vrlo neujednačene kvalitete i dobi iako već ima i 80 grla u vlastitom uzgoju. U daljem razvoju projekta goveda će se kod kooperanata morati uzgajati i toviti prema uvjetima posebnog pravilnika, da bi se osigurala potrebna kvaliteta za krajnjeg potrošača kojemu se ovo meso nudi kao izniman, visokokvalitetan i relativno skup proizvod. Spomenuta prodajna cijena od 70 kuna po kilogramu čistog mesa (bez PDV-a) prosječna je, neki su dijelovi puno jeftiniji, a neki puno skuplji, no ovaj je iznos osnova za izračunavanje isplativosti. Pridodamo li mu još dvije varijable, iskoristivost mesa istarskog goveda je oko 40 posto, odnosno od jedne tone žive vage dobiva se oko 400 kilograma upotrebljivog mesa. Najvažnija otkupna cijena koju AZRRI nudi uzgajivačima trenutno se kreće od 15-17 kuna po kilogramu žive vage za volove, do 18-20 kuna po kilogramu žive vage za junad. U tome je, uz ranije prikazanu isplativost farme od najmanje 30 krava, ključ uspjeha projekta trajne zaštite istarskog goveda, no posredni efekti mogu donijeti i višestruku dobrobit, primjerice u ponovnom privođenju kulturi neobrađenog poljoprivrednog zemljišta, koje u Istri čini skoro polovicu ukupne površine poljoprivrednog zemljišta. Zato zasad nitko ne može reći kada će željeni cilj od 2.000 rasplodnih grla u sustavu biti dosegnut, hoće li to biti za dvije, pet ili za deset godina. Trenutno, razloga za optimizam - ima.

Piše Davor ŠIŠOVIĆ